

Patrick NEFORS, *De Galopin-doctrine, de Emissiebank en de industriële "collaboratie" in de tweede wereldoorlog*, Katholieke Universiteit Leuven, 1999, promotor: Lode Wils

---

Dit proefschrift bestudeert, op basis van onderzoek in diverse Belgische (SOMA, KADOC, Société Générale) en buitenlandse archieven, het probleem van de industriële "collaboratie" zowel op algemeen vlak (hoofdzakelijk aan de hand van de ontwikkeling van de Galopin-doctrine en de houding van de Belgische financieel-industriële elite tegenover de problematiek van de clearing en Emissiebank) als op het gebied van de belangrijkste industriële sectoren: mijnen, metaalsector (productie en verwerking) en textiel (met de industriële productie als invalshoek en niet het vraagstuk der organisatie van het economisch leven).

De Belgische financieel-industriële elite, verenigd in het zogenaamde Galopin-comité, was de voornaamste macht aan Belgische zijde, niet de secretarissen-generaal (Plisnier van Financiën en Leemans van Economische Zaken). Plisnier had nooit veel invloed over de Emissiebank. De Nieuwe Orde-gezinde Leemans, die aanvankelijk door de holdings gewantrouwd werd, veranderde van houding na het keren der krijgskansen en ontpopte zich tot een bemid-

de laar ten gunste van de Belgische industriële en financiële wereld bij de bezetter.

Vanaf eind mei 1940 werkte het Galopin-comité geleidelijk een doctrine uit met betrekking tot de werkhervatting. Volgens de traditionele voorstelling was die "politique de travail" aanvankelijk alleen gemotiveerd door de noden van de voedselbevoorrading en het behoeden van de arbeiders voor deportatie. In werkelijkheid was het van begin af aan de bedoeling van Galopin en zijn medestanders om de Belgische industrie zo ongeschonden mogelijk doorheen de oorlog te loodsen. De Galopin-doctrine was weinig conjunctuurgevoelig, al wisselde het krijgsverloop tussen 1940 en 1944 radicaal. Wel werd de verantwoording van de arbeidspolitiek geregeld geherformuleerd en ze kreeg een juridische onderbouw; een eerste maal werd het Galopin-comité daartoe gedreven in de periode april-juni 1941 door de samenhoping van problemen sinds de jaarwisseling, te weten de serieus beneden de verwachtingen blijvende voedselimport, een Duits plan om de douanegrens op te heffen (dat weliswaar loos alarm bleek) en de geplande invoering van de bedrijfsorganisatie.

Het Galopin-comité kwam als dusdanig niet meer bijeen na april 1941, maar de belangrijkste figuren zagen elkaar geregeld in het Comité van de Stichters van de Emissiebank, dat na de dood van de Gouverneur van de Nationale Bank Georges Janssen in juni 1941 de belangrijkste rol speelde in de besluitvorming met betrekking tot de clearingproblematiek. Van dan af tot eind 1942 leefde dit Comité in een periode van toenemende spanning veroorzaakt door het stijgende clearingsaldo en de gecamoufleerde betalingsorders. De protesten van Belgische zijde hiertegen, die voor een deel niet vrij van enige hypocrisie waren, zouden uiteindelijk culmineren in de zogenaamde Crisis van de Emissiebank. Deze confrontatie met de bezetter leverde niets op en brak de Belgische wil om nog eens met een serieus eisenpakket op de Duitsers af te stappen. Wel legde de Crisis het bestaan van scherpe intern-Belgische tegenstellingen bloot, die verdoezeld werden in het naoorlogse onderzoeksrapport over de Emissiebank.

Daarna beperkte men zich tot het wachten op de bevrijding en het voorbereiden van de naoorlog. De nieuwe directie van de Emissiebank en Galopin probeerden in 1943-44 alleen nog via beperkte middelen (namelijk de gedeeltelijke uitbetaling aan de leveranciers in certificaten van de Emissiebank) de grootste misbruiken tegen te gaan.

In de industriële sectoren stelde het probleem van de industriële collaboratie zich anders in elke sector.

Tijdens de bezettingsjaren daalde de steenkoolproductie in alle bezette landen van West-Europa, in België evenwel nog meer dan in Nederland of Frankrijk. De bezetter kon de Belgische mijnbazen niet tot hogere prestaties bewegen, noch via positieve prikkels (de hoge kolenprijs sloot serieuze op-

waarderingen ter compensatie van de kostprijsverhogingen uit, in tegenstelling tot in Frankrijk), noch via een politiek van dreiging en dwang, waartoe ze trouwens nooit echt durfde overgaan, gezien de industriële macht van de holdings. Zo werd het plan om een concentratie door te voeren en de slechtste mijnen te sluiten, nooit doorgevoerd (op één kleine mijn na).

In de eerste bezettingshelft, tot de lente en zomer van 1942, was de Duitse controle en druk op, en interesse voor de Belgische metaalsector, nog relatief zwak en laks. De Belgische staalproducenten waren in deze periode vragende partij voor een productieverhoging, vanuit een gemengde bekommernis om zowel het algemeen belang (opdat België meer over zijn eigen grondstoffen zou kunnen beschikken en in de hoop dat de productiestijging ten dele voor een voedselruil met derde landen zou gebruikt worden) als de particuliere belangen van de door de holdings gedomineerde zware industrie, waarvan de onvoldoende bezettingsgraad de productiekosten deed stijgen. Wat de metaalverwerking betreft, varieerde de Belgische reactie op de Auftragsverlagerung (de Duitse politiek om bestellingen in bezet gebied te plaatsen) naargelang van de aard van het bestelde product, zoals wij aan de hand van enkele case-studies aangetoond hebben.

In lente en zomer 1942 veranderden de Duitsers onder impuls van Albert Speer hun beleid van economische exploitatie van de bezette West-Europese industrielanden. Van de gestegen ijzer-en staalproductie werd minder uitgevoerd naar Duitsland en meer ter beschikking gesteld van de Belgische metaalverwerking. Door meer controle, rationalisatie, concentratie van bedrijven, "positieve productiesturing" en de dreiging die van de verplichte arbeid in Duitsland uitging, wist de bezetter in de tweede bezettingshelft steeds meer profijt uit deze metaalverwerkende industrie te halen, en dit ondanks de stijgende vijandigheid van de patroons, die, als ze hun bedrijf de bezetting zo goed mogelijk wilden laten overleven, weinig keus hadden gezien de ongelijke machtsverhoudingen.

In de textielsector vloeiden zowat alle factoren samen om ze tot één van de meest door Duitsland geëxploiteerde industrietakken te doen uitgroeien. Het was een sector die de bescherming van de holdings ontbeerde en door kleine patroons gedomineerd werd, waarvan een deel de Nieuwe Orde toegewijd was. Ook de Warencentrale Textiel was in handen van Nieuwe Orde-gezinden. Het algemeen-Europese grondstoffengebrek leidde ertoe dat de Belgische textielsector van alle industrietakken het grootste slachtoffer was van het Duitse "plunderingsoffensief" van de eerste en de laatste bezettingsmaanden en van de grootscheepse Duitse aankoopcampagnes op de zwarte markt. Het had tevens tot gevolg dat Duitsland hier van meet af aan hogere eisen stelde, een hoger deel van de productie opeiste, en eerder tot bedrijfsdoorlichtingen en bedrijfssluitingen overging dan in de metaalsector. Balans van dit alles

was dat zo'n 75 à 80% van de Belgische textielproductie voor Duitse noden bestemd was, terwijl dit percentage in Nederland slechts 60% bedroeg.

Dit verschil is des te veelzeggender omdat de Nederlandse industrie in het algemeen veel meer voor de bezetter werkte dan de Belgische of de Franse: om voor een zelfde bedrag goederen aan Duitsland te leveren, had België bijna dubbel zoveel arbeiders nodig als Nederland – wat bewijst dat het gros der Belgische industrie, die zich door de Galopin-doctrine liet leiden, enerzijds de oorlog zo ongeschonden mogelijk wilde doorkomen, maar zich anderzijds wel degelijk ook inspande om de Duitse oorlogseconomie zo weinig mogelijk tot steun te zijn.

In navolging van de Franse historiografie lijkt "collaboration-survie" of overlevingscollaboratie, de meest adequate term om een dergelijke houding te beschrijven, vermits die zowel de omvang als de doelstellingen van de industriële steun aan Duitsland aangeeft.

Patrick Nefors